

MIASTO JUTRA – DEKLARACJA OBYWATELI (streszczenie)

Jesteśmy grupą dwudziestu sześciu obywateli Europy pochodzących z różnych krajów, reprezentujących różne zawody i będących w różnym wieku. Nie jesteśmy ekspertami w zakresie zrównoważonego rozwoju, lecz zwykłymi ludźmi, żyjącymi i pracującymi w miastach Europy.

Dyrekcja Generalna ds. Badań Naukowych Komisji Europejskiej zwróciła się do nas z prośbą o przedstawienie naszych wizji i nadziei związanych z przyszłością miast oraz wyrażenie opinii na temat programu badawczego UE „Miasto jutra”. W ramach inicjatywy „RAISE” Komisja Europejska po raz pierwszy w historii poprosiła obywateli Europy o wyrażenie opinii na temat polityki Unii Europejskiej.

Naszym punktem wyjścia były konkretne przypadki przedstawione podczas serii warsztatów, które skonfrontowaliśmy z naszymi doświadczeniami, a następnie sformułowaliśmy opinie na następujące tematy:

- ▶ zarządzanie miastami
- ▶ zrównoważony transport
- ▶ zrównoważone budownictwo
- ▶ dziedzictwo kulturowe

Podczas omawiania tych tematów zgodziliśmy się co do tego, że ich powodzenie zależy przede wszystkim od tematu piątego – edukacji – zwłaszcza edukacji w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Wnioski ogólne

Po pierwsze, w przypadku czterech ocenianych przez nas obszarów, doszliśmy do następujących wniosków:

- ▶ W procesie **zarządzania miastami**, zarówno w starych, jak i w nowych państwach członkowskich UE, należy uwzględniać opinie wyrażane przez obywateli, także tych, którzy w przeszłości spychani byli na margines. Zaufanie rozwija się jedynie pod warunkiem, że jest ono wzajemne: a zatem jedynie jeśli nasi liderzy są gotowi wysłuchać zdania obywateli i je uszanować, obywatele odwzajemnią się tym samym, przyjmując odpowiedzialność za swoje działania.
- ▶ Dążenie do bardziej zrównoważonego wykorzystywania środków **transportu** wymaga zasadniczej zmiany związanych z tym nawyków: same rozwiązania techniczne nie sprostają problemom dotyczącym zrównoważonego rozwoju.
- ▶ **Rozwój zrównoważonego budownictwa** zależy od naszego wyjścia poza ramy społeczeństwa konsumpcyjnego, w którym „nowe” postrzegane jest zawsze jako lepsze niż „stare”. Musimy nauczyć się doceniać możliwość ponownego wykorzystania posiadanych dóbr zamiast pozbywać się ich dla zamiany na nowości, bez względu na to, czy oznacza to odnawianie zasobów mieszkaniowych, odzyskiwanie terenów przemysłowych, zachowanie i naprawę towarów konsumpcyjnych, czy też recykling materiałów.
- ▶ W równym stopniu powinniśmy skupić się na zrównoważonej integracji **dziedzictwa kulturowego** z życiem codziennym, wzbudzając w obywatelach poczucie odpowiedzialności za nasze różnorodne, a zarazem wspólne dziedzictwo kulturowe oraz zachęcając ich do docenienia jego znaczenia.

Po drugie, wyodrębniliśmy kwestie, które w obecnej sytuacji mają znaczenie praktyczne w odniesieniu do wszystkich obszarów:

- ▶ Stoimy w obliczu pilnej potrzeby zwiększenia poczucia świadomości i wspierania **edukacji** w zakresie zrównoważonego rozwoju oraz potencjalnych skutków naszego obecnego postępowania, niezgodnego z zasadami takiego rozwoju. Naszych wyborów dokonujemy często na podstawie niedostatecznych informacji i bez zrozumienia rzeczywistych kosztów podejmowanych przez nas działań. Możliwość uczestnictwa w dyskusji nad poszczególnymi kwestiami i stworzenie jasnego obrazu skutków naszych wyborów umożliwi nam, obywatelom, podejmowanie takich decyzji, które wywierają pozytywny wpływ na nasze codzienne życie.
- ▶ Często najskuteczniejsze okazują się inicjatywy podejmowane na małą skalę na poziomie **lokalnym**, gdyż przyciągają one obywateli i zachęcają ich do podejmowania działań, których celem jest osiągnięcie zauważalnej poprawy w ich codziennym życiu. Hasło „Myśl globalnie, działaj lokalnie” nie jest pustym frazesem.
- ▶ Wręcz przeciwnie, doświadczenie zdobyte w jednym obszarze może być często wykorzystane gdzie indziej. W naszej społeczności drzemą ogromne pokłady wiedzy specjalistycznej i zdobytego doświadczenia. Błędem byłoby nie upowszechniać tej **wiedzy** na szeroką skalę.

Wnioski dotyczące zarządzania miastami

Niewłaściwe **zarządzanie miastami** przynosi negatywne rezultaty. Jego skutkami są między innymi niekontrolowany rozwój miast, wygórowane ceny lokali mieszkaniowych, niedostatecznie zintegrowane systemy transportowe oraz zniszczenie terenów zielonych. Zarządzanie miastami to naszym zdaniem instrument służący budowie więzi pomiędzy miastem a jego mieszkańcami. Dotyczy to również prywatno-publicznych partnerstw i innych podmiotów biorących udział w życiu miasta.

Projekty badawcze, które analizowaliśmy, dotyczą przede wszystkim zaangażowania wszystkich obywateli. Niewiele uwagi poświęca się przy tym kluczowej grupie, obejmującej środowiska marginalizowane oraz słabsze grupy ludności, takie jak dzieci i młodzież, osoby w podeszłym wieku, najubożsi, imigranci, rodzice samotnie wychowujący dzieci, bezdomni czy osoby bez stałego miejsca zamieszkania.

- Dlatego też opowiadamy się za tym, by przyszłe badania finansowane przez UE skupiały się w znacznie większym stopniu na udziale obywateli odsuwanych na dalszy plan oraz na włączeniu ich do procesu zarządzania miastem.
- Proponujemy, by przeprowadzić badania dotyczące różnic pomiędzy nowymi i starymi państwami członkowskimi w zakresie uczestnictwa w demokracji, w celu wymiany sprawdzonych rozwiązań, aby jednocześnie uczyć się i przekazywać wiedzę oraz wspierać odnowę demokracji.
- Jeśli obywatele mają w pełni uczestniczyć w życiu swych społeczności oraz mieć wpływ na zarządzanie nimi, niezbędne są wystarczające kadry

umożliwiający to uczestnictwo. Również politycy powinni chętnie wspierać ten proces. Działania niezależne, czy też wolontariat nie są wyjściem z sytuacji. Podejmowanie decyzji w ramach zarządzania miastami powinno odbywać się na poziomie ogółu, a nie jednostki. Politycy powinni współpracować z obywatelami i przeznaczyć więcej pieniędzy na:

- ✓ rozpowszechnianie informacji,
- ✓ organizację spotkań,
- ✓ przesłuchania publiczne,
- ✓ opracowywanie nowatorskich narzędzi i metod zarządzania,
- ✓ kampanie informacyjne i szkoleniowe dotyczące metod zarządzania oraz inne sposoby włączenia obywateli w proces podejmowania decyzji.

Wnioski dotyczące zrównoważonego transportu

Mobilność należy do najważniejszych kwestii naszego życia codziennego oraz stanowi jedno z głównych źródeł naszych problemów. Dotyczy ona różnorodnych aspektów naszego życia: ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. Wiele problemów wpływających na jakość naszego życia związanych jest z transportem: zanieczyszczenie powietrza (i jego wpływ na zdrowie ludzi), zatory komunikacyjne (kosztujące nas czas i pieniądze) oraz wypadki (w których każdego roku na europejskich drogach ginie ponad 40 000 osób, a jeszcze więcej odnosi obrażenia).

W unijnych badaniach podejmuje się szereg aspektów wspomnianych problemów. Zdajemy sobie sprawę, że w naszym społeczeństwie oraz w środowisku badawczym istnieje tendencja do faworyzowania rozwiązań technicznych (np. futurystyczne pojazdy-roboty), ponieważ wydają się one podsuwać proste rozwiązania złożonych problemów. Tendencja ta prowadziła i nadal prowadzi do kosztownych innowacji, jakkolwiek prestiżowych, lecz w rzeczywistości nierozwiązujących zasadniczych problemów. Warunkiem rozwoju zrównoważonego transportu jest zajęcie się przede wszystkim kwestiami ludzkich zachowań, motywacji i potrzeb. Niepokoi nas również mało skuteczne upowszechnianie sprawdzonych rozwiązań, które są stosowane w różnych miastach Europy. Proponujemy, by wzmocnić wysiłki na rzecz szybszego upowszechniania sprawdzonych metod i dzielenia się nimi przez poszczególne miasta.

Pozytywnie oceniamy wysiłki mające na celu włączenie kwestii związanych z transportem do początkowych etapów planowania przestrzennego. Uważamy również, że najważniejszym przedmiotem badań i działań politycznych powinna stać się zmiana nawyków związanych z transportem, którą to kwestią należy zająć się w sposób bardziej kreatywny niż dotychczas (np. poprzez korzystne ceny biletów, wspólne użytkowanie samochodu (car sharing) itp.).

Poznaliśmy projekty badawcze, w których koncentrowano się na kwestiach technicznych, my natomiast proponujemy badania w dziedzinie ekonomiczno-społecznej, obejmujące na przykład następujące kwestie:

- ▶ Motywacja osób korzystających z bardziej ekologicznych środków transportu (takich jak transport publiczny, chodzenie na piechotę, jazda na rowerze, wspólne użytkowanie samochodu itp.) lub zamieniających korzystanie z własnego samochodu na korzystanie z bardziej zrównoważonych środków transportu.

- ▶ Informowanie obywateli na temat różnych możliwości przemieszczania się (np. alternatywy dla samochodu, stosunki cenowe, rozkłady jazdy, ceny biletów, intermodalność itp.).
- ▶ Poprawa spójności systemów transportowych w europejskich miastach, np. ogólnoeuropejskie systemy wspólnego użytkowania samochodu, możliwość uznawania biletów komunikacji używanych w innych miastach.
- ▶ Jakie innowacje mogłyby przyczynić się do podniesienia atrakcyjności korzystania z transportu publicznego? (np. oferowanie dodatkowych infrastruktur i usług w środkach transportu: dostęp do Internetu, stoły, sale konferencyjne, nauka języków obcych, prasa itp.).
- ▶ Problemy zdrowotne powodowane nadmiernym ruchem drogowym.
- ▶ Opracowanie skutecznych metod zachęcania do podejmowania inicjatyw w pokrewnych obszarach politycznych (np. polityka ekonomiczna, polityka zatrudnienia, rozwój regionalny, polityka przedsiębiorstw i polityka podatkowa), mających na celu uwzględnienie potrzeby zmian w zakresie transportu i jego ograniczenia.

Wnioski dotyczące zrównoważonego budownictwa

Lepsze zrównoważenie rozwoju ludzkości wymaga ponownego docenienia tego, co uznane zostało za bezużyteczne. Ponowne wykorzystanie i recykling są w dalszym ciągu uważane w naszym kręgu kulturowym za mało atrakcyjne, a wszystko co nowe uważane jest za lepsze niż używane. Dla zapewnienia zrównoważonej przyszłości podejście to trzeba zmienić. Miasto jutra powinno funkcjonować zgodnie z zasadami ponownego wykorzystywania, odzyskiwania i odnawiania. Modernizacja budynków jest w większym stopniu ukierunkowana na zrównoważony rozwój, niż wznoszenie nowych, jednak nie może ona konkurować z niższymi kosztami budowy na obszarach rozwijających się w niekontrolowany sposób.

W ramach wspólnotowych projektów badawczych nakreślono kilka głównych kwestii, które należy uwzględnić w procesie planowania stref zabudowanych przyszłych miast. Są to: **niekontrolowany rozwój miast, tereny zielone, technologie budowlane** oraz **tereny przemysłowe**.

Jeśli chodzi o **niekontrolowany rozwój miast**, należy stwierdzić, że powszechne używanie samochodów zamieniło większość centrów miast w strefy trudno dostępne. Budowa sieci komunikacyjnych, wodociągowych, kanalizacyjnych i energetycznych na potrzeby nowych osiedli powoduje degradację krajobrazu i niszczenie siedlisk naturalnych. Większe obszary miejskie przyczyniają się do zanikania kontaktów społecznych i powstawania izolacji społecznej oraz sprzyjają zjawisku segregacji i obojętności. Nasze propozycje przyszłych badań obejmują następujące kwestie:

- ▶ Propagowanie wśród obywateli wiedzy na temat energii i zrównoważonego rozwoju oraz zachęcanie ich do stosownego zachowania.
- ▶ Podnoszenie atrakcyjności centrów miast poprzez redukcję poziomu hałasu i natężenia ruchu drogowego oraz poprawę mobilności pieszych i jakości miejsc publicznych.
- ▶ Ponowne wykorzystywanie pustych budynków.
- ▶ Podniesienie podatków w stosunku do niekontrolowanej rozbudowy miast i natychmiastowe zainwestowanie zdobytych w ten sposób środków w potrzebne infrastruktury.

Duże znaczenie mają **tereny zielone**, które spełniają wiele funkcji: podnoszą jakość powietrza, są siedliskiem dla dzikich gatunków, przestrzenią bezpiecznego i zdrowego odpoczynku, miejscem zabaw dzieci i uprawiania sportu, czyli – ogólnie rzecz biorąc – są głównym źródłem dobrego samopoczucia mieszkańców miast (redukując stres i podnosząc wrażliwość ludzi na naturę i zachodzące w niej przemiany). Finansowane przez Wspólnotę badania powinny objąć następujące kwestie:

- ▶ zwiększanie różnorodności biologicznej na rzecz bardziej „naturalnej natury”;
- ▶ włączenie biologów do zespołów planowania przestrzennego;
- ▶ rzadsze wykorzystywanie technologii i rzadsze stosowanie substancji chemicznych;
- ▶ zaangażowanie bezrobotnych do prac konserwacyjnych;
- ▶ korzystniejsze planowanie rozmieszczenia terenów zielonych;
- ▶ połączenie terenów zielonych umożliwiające swobodne przemieszczanie gatunków roślin i zwierząt;
- ▶ włączenie do terenów zielonych placów zabaw i obiektów sportowych;
- ▶ upowszechnianie wiedzy uzyskanej podczas realizacji wspólnotowych projektów;
- ▶ ogólne propagowanie terenów zielonych: nigdy ich za wiele w europejskich miastach.

Budownictwo zazwyczaj lekceważy środowisko naturalne. Powinno zrezygnować się ze stosowania niektórych materiałów powszechnie stosowanych w Europie, takich jak egzotyczne gatunki drewna. Przy doborze materiałów budowlanych należy uwzględnić zużycie zarówno energii, jak i zasobów naturalnych. Dysponujemy już lepszymi rozwiązaniami, lecz lobby budowlane i nikła świadomość społeczna sprzyjają istniejącym, mało ekologicznym metodom. Należy również uwzględnić wykończenie budynków i kwestie związane z ich przeznaczeniem, takie jak izolacja termiczna i akustyczna, emisje szkodliwych cząsteczek, trwałość oraz możliwość ponownego wykorzystania elementów konstrukcyjnych. Naszym zdaniem wspólnotowe badania powinny skupić się na następujących kwestiach:

- ▶ Wprowadzenie jasnych i jednoznacznych definicji pojęcia zrównoważonego stanu / wpływu na środowisko i trwałości w odniesieniu do materiałów i technik budowlanych.
- ▶ Upowszechnianie wiedzy i zachęcanie do bardziej zrównoważonego stylu życia.
- ▶ Wspieranie bardziej ekologicznego budownictwa za pomocą środków fiskalnych – wysokość podatków powinna odzwierciedlać ilość energii i zasobów faktycznie wykorzystywanych w przemyśle budowlanym.
- ▶ Zastosowanie w budownictwie osiągnięć naukowych w zakresie ergonomii, psychologii i zapewnienia ogólnie dobrego samopoczucia.
- ▶ Konsekwentne propagowanie przepisów antysejsmicznych w krajach zagrożonych trzęsieniami ziemi.
- ▶ Poprawa współpracy z lobby budowlanym mająca na celu zwrot w kierunku bardziej zrównoważonego budownictwa.

Tereny poprzemysłowe to opuszczone tereny, na których uprzednio prowadzona była działalność przemysłowa i które obecnie stanowią poważne zagrożenie dla środowiska i zdrowia człowieka. Dalsze badania prowadzone w UE powinny skoncentrować się na znalezieniu sposobu na:

- ▶ Opracowanie skutecznych i tańszych technologii oczyszczania zanieczyszczonej gleby i wody.
- ▶ Włączenie odzyskiwania terenów przemysłowych do planów zagospodarowania (źródłem potrzebnych środków finansowych powinny być podatki).
- ▶ Określenie najlepszych możliwości wykorzystania odzyskanych terenów oraz zachęcanie inwestorów do korzystania z nich.
- ▶ Upowszechnianie sprawdzonych rozwiązań.

Wnioski dotyczące dziedzictwa kulturowego

Europa posiada bogate dziedzictwo kulturowe. Wiąże się z tym ogromna odpowiedzialność naszych krajów za zachowanie i pielęgnowanie tego dziedzictwa.

Pod pojęciem dziedzictwa kulturowego rozumiemy zarówno dziedzictwo materialne, takie jak zabytki, budowle lub obiekty archeologiczne, jak i dziedzictwo niematerialne, takie jak między innymi bogactwo języków, literatura, muzyka, sztuka, tradycje, pieśni i tańce. Jesteśmy przekonani, że nasza tożsamość kulturowa bierze swój początek w dziedzictwie kulturowym. Tożsamość kulturowa wzmacnia społeczności miejskie i może przyczyniać się do większego wzajemnego poszanowania narodów Europy.

Mimo środków finansowych przyznawanych na tę dziedzinę, znaczna część europejskiego dziedzictwa kulturowego jest stale niszczone lub poważnie zagrożona. Najbardziej niepokojącym aspektem jest nieodwracalność zjawiska utraty dziedzictwa kulturowego, która oznacza niemożność odzyskania tego, co raz utraciliśmy.

Przyjrzelśmy się finansowanym przez Wspólnotę projektom, których przedmiotem było badanie wpływu zmian klimatycznych, zanieczyszczenia i innych negatywnych czynników na dziedzictwo kulturowe. Zdajemy sobie sprawę, że projekty te przyczyniły się do poprawy w przypadku szeregu obiektów o znaczeniu historycznym.

- ✓ Uważamy jednak, że UE powinna znaleźć skuteczniejsze sposoby upowszechniania wyników projektów badawczych, które są przez nią finansowane.
- ✓ Ponadto wobec zazwyczaj ograniczonych środków finansowych przeznaczonych na ochronę dziedzictwa kulturowego, UE powinna zapewnić wsparcie na rzecz ponownego zastosowania w innych dziedzinach wyników otrzymanych dzięki badaniom finansowanym przez Wspólnotę.
- ✓ Sprzeciwiamy się rozdzielaniu dziedzictwa kulturowego oraz życia codziennego i społeczeństwa. Skuteczna ochrona dziedzictwa kulturowego na poziomie UE i poziomie krajowym nie jest możliwa bez wsparcia lub zapoczątkowania na poziomie lokalnym. Jednak UE mogłaby starać się znaleźć sposób na uświadomienie obywatelom znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego i skłonienie ich do przyczynienia się do realizacji tego celu. Może to być sposób na przybliżenie dziedzictwa kulturowego obywatelom, którzy czuliby się bardziej związani z czymś, do czego ochrony się przyczynili. Takie podejście należy krzawić już wśród najmłodszych. Jeśli obywatele nie pojmują

znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego, same rozwiązania techniczne nie sprostają naszym problemom.

- ✓ Przedstawione nam badania dotyczące dziedzictwa kulturowego były nadzwyczaj jednostronne, tzn. skupiały się przeważnie na zagadnieniach technicznych, takich jak wpływ zanieczyszczenia środowiska i zmian klimatycznych na dziedzictwo kulturowe itp. Choć uznajemy ogromne znaczenie badań nad powyższymi zagadnieniami, sądzimy jednocześnie, że w przyszłych badaniach należałoby zwrócić większą uwagę na następujące kwestie:
 - wpływ presji ekonomicznych,
 - imigracja i wpływ konsumpcjonizmu na dziedzictwo kulturowe.

Prowadzone w Europie badania powinny skupić się w większym stopniu na trwałej integracji dziedzictwa kulturowego z życiem codziennym.